

Ο ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ ΤΩΝ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ

Κωνσταντῖνος Χολέβας
Πολιτικός Ἐπιστήμων

Α. ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

90 χρόνια συμπληρώνονται ἐφέτος ἀπό τόν ἡρωικό Αὐτονομιακό Ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων Ἡπειρωτῶν καί συγκεκριμένα τοῦ βορείου τμήματος τῆς Ἑνιαίας Ἡπείρου, τό ὁποῖο μετά τος Βαλκανικούς Πολέμους βρέθηκε μέσα στά ὅρια τοῦ ἄρτι δημιουργηθέντος ἀλβανικοῦ κράτους. Ἄς θυμηθοῦμε τά κυριώτερα γεγονότα.

Ἐπί Τουρκοκρατίας καί μέχρι τά τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος ἦταν ἄγνωστη ἡ ἔννοια τοῦ "ἀλβανικοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος". Στόν χῶρο τῆς σημερινῆς Ἀλβανίας κατοικοῦσαν Μουσουλμάνοι μέ τουρκική συνείδηση (Τουρκαλβανοί), Ὁρθόδοξοι μέ συνείδηση Ρωμηῶν/Ἑλλήνων καί πολλοί ἐξισλαμισθέντες Χριστιανοί, ἀρκετοί ἐκ τῶν ὁποίων διατηροῦσαν ἰσχυρή τήν μνήμη τῆς ἐλληνικῆς τους καταγωγῆς. Ὅλοι οἱ σοβαροί ἐθνολόγοι δυτικοευρωπαῖοι καί Βαλκάνιοι παραδέχονται ὅτι οἱ πληθυσμοί νοτίως τοῦ Γενούσου ποταμοῦ εἶχαν τόν 19ο αἰῶνα ἐλληνική καταγωγή καί στήν συντριπτική τους πλειοψηφία ἐλληνική συνείδηση. Κατά τούς Βαλκανικούς Πολέμους τοῦ 1912 -13 οἱ Τουρκαλβανοί πολέμησαν μέ φανατισμό στό πλευρό τῶν Ὁθωμανῶν κατά τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων, Σερβομαυροβουνίων καί Βουλγάρων. Ἡ πρώτη κίνηση γιά ἀνεξάρτητο ἀλβανικό κράτος ἐκδηλώνεται στήν Πριζρένη τοῦ Κοσσυφοπεδίου τό 1878 μέ σαφῆ ξενική ὑποστήριξη. Παρά τήν ἔλλειψη συνεκτικῶν δεσμῶν μεταξύ Γκέγκηδων, Τόσκηδων, Λιάπηδων καί ἄλλων φυλῶν, οἱ Μεγάλες Δυνάμεις τῆς ἐποχῆς ἀπεφάσισαν τό 1913 νά ἱδρύνουν ἀλβανικό κράτος. Ἐπρόκειτο γιά αἶτημα τῆς Αὐστρουγγαρίας καί τῆς Ἰταλίας, οἱ ὁποῖες ἤθελαν μέσω τοῦ νέου κράτους-δορυφόρου νά ἐλέγχουν τήν εἴσοδο τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης. Οἱ Ἀγγλοι καί οἱ Γάλλοι ἀπό τήν πλευρά τους πίστευαν ὅτι μέ ἓνα κρατίδιο προτεκτοράτο θά ἀντιστάθμιζαν τόν πιθανό φιλωρωσικό ρόλο τῆς Σερβίας. Τό δυστύχημα γιά τόν Ἑλληνισμό ἦταν ἡ ἀπόφαση τῶν Δυνάμεων νά ἐνσωματώσουν στό νέο κράτος τά βόρεια ἐδάφη τῆς Ἑνιαίας Ἡπείρου, τά ὁποῖα κατοικοῦντο κατά συντριπτική πλειοψηφία ἀπό ἐλληνικούς πληθυσμούς.

Ὁ ἐλληνικός στρατός στήν μεγάλη ἐξόρμηση τοῦ 1912- 13 ἀπελευθέρωσε ὅλα τά Ἡπειρωτικά ἐδάφη καί ἔγινε δεκτός μέ ἐνθουσιασμό ἀπό τούς μέχρι τότε ὑποδούλους Ἕλληνες. Ἅγιοι Σαράντα, Κορυτσά, Ἰωάννινα, Ἀργυρόκαστρο, Κλεισούρα, Τεπελένι γέμισαν ἀπό γαλανόλευκες σημαῖες. Ἡ Χειμάρρα εἶχε ἐλευθερωθεῖ ἐνωρίτερα ἀπό ἐθελοντές μέ ἀρχηγό τόν Χειμαρριώτη ἀξιωματικό τῆς ἐλληνικῆς Χωροφυλακῆς Σπύρο

Σπυρομήλιο. Ὁ Γάλλος δημοσιογράφος Ρενέ Πυώ ἀκολουθοῦσε τόν Ἀρχιστράτηγο Διάδοχο Κωνσταντῖνο καί περιέγραφε στήν ἐφημερίδα "Ὁ Χρόνος" τῶν Παρισίων τήν ἐλληνικότητα τῶν ἀνθρώπων, τῶν τόπων, τῶν ἐθίμων. Μάλιστα στό Ἀργυρόκαστρο ἀνακαλύπτει τήν ὑπαρξη κρυφοῦ σχολειοῦ κάτω ἀπό τή μύτη τῶν Τούρκων! Δυστυχῶς ἡ Συνθήκη Εἰρήνης τοῦ Λονδίνου τῆς 17ης Μαΐου 1913 συνέδεσε τήν τύχη τῆς Βορείου Ἡπείρου μέ αὐτή τῶν νήσων τοῦ Ἀνατολικοῦ Αἰγαίου. Τό ἄρθρο 5 προέβλεπε ὅτι τά νησιά θά ἐδίδοντο στήν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία τά ἐλευθέρωσε μέ αἷμα, μόνον ἐάν ἡ χώρα μας "ἐδέχτο ἄνευ ἀντιρρήσεων, ὅπως ἡ Βόρειος Ἡπειρος περιληφθῇ ἐντός τῶν ἀλβανικῶν συνόρων". Ἡ κυβέρνηση τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου ἀναγκάσθηκε νά δεχθεῖ τόν ἐκβιασμό καί διέταξε τόν Στρατό μας νά ἀποχωρήσει ἀπό τήν Βόρειο Ἡπειρο. Τον Δεκέμβριο τοῦ 1913 μέ τό Πρωτόκολλο τῆς Φλωρεντίας οἱ Μεγάλες Δυνάμεις καθόρισαν τά προσωρινά σύνορα τῆς Ἀλβανίας.

Οἱ Ἕλληνες Ἡπειρώτες πού ἔμειναν ἔξω ἀπό τή μητέρα Ἑλλάδα ἀποφάσισαν νά ἐκδηλώσουν παντοιοτρόπως τήν ἀντίδρασή τους. Στίς 24 Νοεμβρίου ἤδη ἡ Χειμάρρα βροντοφώναζε ὅτι θέλει νά ἐνωθεῖ μέ τήν Ἑλλάδα καί ὄχι νά ὑποδουλωθεῖ στούς Ἀλβανούς. Στίς 10 Ἰανουαρίου 1914 ὁ Μητροπολίτης Δρυινοπόλεως Βασίλειος συνεκάλεσε Πανηπειρωτικό Συνέδριο στό Ἀργυρόκαστρο γιά τίς 30 Ἰανουαρίου. Ἐκεῖ ἀποφασίσθηκε ὁ ἔνοπλος ἀγώνας καί πρὸς τοῦτο συνεκροτήθη Ὁργανωτική Ἐπιτροπή μέ μέλη τοὺς Μητροπολίτες Δρυινοπόλεως Βασίλειο, Κορυτσᾶς Γερμανό, Βελλᾶς καί Κονίτσης Σπυρίδωνα. Ὁ Γεώργιος Χρηστάκης Ζωγράφος σχημάτισε προσωρινή κυβέρνηση στό Ἀργυρόκαστρο στίς 15 Φεβρουαρίου καί στίς 17 Φεβρουαρίου πάλι στό Ἀργυρόκαστρο ἀνακηρύχθηκε ἐπισήμως καί πανηγυρικῶς ἡ "Αὐτόνομος Ἡπειρος", δηλαδή ἡ Ἀνεξαρτησία τῆς Βορείου Ἡπείρου. Σημαία τῶν ἐξεγερθέντων ἦταν ἡ πολεμική ἐλληνική μέ τόν δικέφαλο στό κέντρο τοῦ λευκοῦ σταυροῦ καί μέ τά ἀρχικά Α.Η. δηλαδή Αὐτόνομος Ἡπειρος. Παρόμοιες πανηγυρικές τελετές ἔγιναν τόν ἴδιο μῆνα στή Χειμάρρα, στούς Ἁγίους Σαράντα, στό Δέλβινο, στήν Πρεμετή, στό Λεσκοβίκι. Στό πλευρό τῶν ἀγωνιζομένων προσῆλθαν Κρήτες πρῶην Μακεδονομάχοι, ἐθελοντές ἀπό τήν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα, τήν Κύπρο καί τήν Ὁμογένεια καθὼς καί φοιτητές τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Διαδηλώσεις συμπαράστασες ἔκαναν καί οἱ Σέρβοι φοιτητές στό Βελιγράδι.

Ὁ ἔνοπλος ἀγώνας κατὰ τῶν Τουρκαλβανῶν καί τῆς ἀλβανικῆς κυβερνήσεως ὁδήγησε στίς διαπραγματεύσεις μέ τήν Διεθνή Ἐπιτροπή Ἐλέγχου καί στό περίφημο Πρωτόκολλο τῆς Κερκύρας τῆς 17ης Μαΐου 1914. Τό κείμενο αὐτό τό ὁποῖο προσυπέγραψε καί ἡ Ἀλβανία καί ἡ προστάτις της, ἡ Ἰταλία, κατοχυρώνει μία μορφή εὐρείας αὐτοδιοικήσεως τῶν Βορειοηπειρωτῶν, μέ σαφῆ ἐκκλησιαστικά, γλωσσικά καί ἐκπαιδευτικά προνόμια καί ἀναγνωρίζει τόν ἐλληνικό χαρακτῆρα τοῦ πληθυσμοῦ τῶν νοτίων Νομῶν τῆς Ἀλβανίας. Οἱ συγκρούσεις συνεχίσθηκαν μέχρι τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1914, ὅποτε ἡ Ἑλλάς μέ τήν ἔγκριση τῶν Δυνάμεων

ἀνακατέλαβε τήν Β. Ἡπειρο. Κατά τήν διάρκεια τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου 16 Βορειοηπειρώτες βουλευτές ἔλαβαν μέρος στό Ἑλληνικό Κοινοβούλιο. Τό ὄνειρο πλησίαζε νά γίνει πραγματικότητα! Ὅμως μετά τήν λήξη τοῦ πολέμου ἡ περιοχή ξαναδόθηκε στήν Ἀλβανία. Ἡ καταπίεση τῶν Ἑλλήνων συνεχίσθηκε κατά τήν διάρκεια τοῦ Μεσοπολέμου, τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς στήν Ἀλβανία καί κυρίως ἐπί κομμουνιστικοῦ καθεστῶτος Χότζα καί Ἀλία. Σήμερα οἱ ἐλπίδες γιά ἐθνική καί θρησκευτική ἐπιβίωση καί οἰκονομική ἀνάπτυξη τοῦ ἐκεῖ Ἑλληνισμοῦ ἔχουν ἀναπτερωθεῖ παρά τά ὑπαρκτά προβλήματα. Ὅμως τό Πρωτόκολλο τῆς Κερκύρας ἔχει σκοπίμως λησμονηθεῖ καί καταπατηθεῖ. Θεωρῶ σφάλμα τῆς ἐλληνικῆς διπλωματίας τήν ἀπεμπόληση καί ἀχρήστευση ἐνός κειμένου μέ διεθνή καταξίωση, τό ὁποῖο θά μπορούσε νά χρησιμοποιηθεῖ γιά πολιτική πίεση πρὸς τήν κυβέρνηση τῶν Τιράνων.

Β. ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ

Γεώργιος Χρηστάκη Ζωγράφος, ὁ πρωθυπουργός τῆς Αὐτονομίας Ἡπείρου. Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη τό 1863, πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1920. Γιός τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτη Χρηστάκη Ζωγράφου ἀπό τό Ἀργυρόκαστρο. Διετέλεσε βουλευτής καί ὑποτργός διαφόρων ἐλληνικῶν κυβερνήσεων.

Ἀλέξανδρος Καραπάνος (Ἄρτα 1873-Ἀθήνα 1946). Ὑπῆρξε ὁ ὑπουργός ἐξωτερικῶν τῆς Αὐτονομίας Ἡπείρου. Διπλωμάτης καί πολιτικός, γιός τοῦ ἀρχαιολάτρη συλλέκτη Κ. Καραπάνου. Συνεργάτης τοῦ μακεδονολάτρη Ἰωάνος Δραγούμη , ἀλλά καί μετέπειτα ὑπουργός Ἐξωτερικῶν τοῦ Βενιζέλου τό 1928.

Μητροπολίτης Δρυινοπόλεως Βοΐλειος Παπαχρήστου (1858-1936) . Γόνος ἱερατικῆς οἰκογενείας ἀπό τό Ἄνω Λάμποβο Βορείου Ἡπείρου. Μέλος τῆς Αὐτονομιακῆς κυβερνήσεως καί πνευματικός ἡγέτης τοῦ ἀγῶνος. Ἀπό τό 1916 ἐξόριστος στό Δελβινάκι ὅπου καί ἐτάφη τό 1936.

Μητροπολίτης Κορυτσᾶς Γερμανός Ἀναστασιάδης, μέλος τῆς Αὐτονομιακῆς κυβερνήσεως. Γεννήθηκε τό 1870 στόν ἅγιο Γεώργιο Δέρκων (Κων/πόλεως). Μητροπολίτης Στρωμνίτης τό 1908 καί Κορυτσᾶς (1910-1916). Ἐξορίσθηκε μετά τήν κατάληψη τῆς πόλης ἀπό τοὺς Γάλλους.

Μητροπολίτης Βελλᾶς καί Κονίτης Σπυρίδων Βλάχος, μέλος τῆς Αὐτονομιακῆς κυβερνήσεως. (Χηλή Κων/πόλεως 1873-Ἀθήνα 1956). Μεγάλη ἐκκλησιαστική καί ἐθνική προσωπικότητα. Κατήγετο ἀπό τήν Ρουσιά Πωγωνίου καί ἔδρασε στό Μακεδονικό Ἀγῶνα ὡς ἀρχιερατικός ἐπίτροπος Καβάλας. Μητροπολίτης Βελλᾶς καί Κονίτης (1906-1916), συνιδρυτής τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας, Μητροπολίτης Ἰωαννίνων (1916-1949) καί Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν (1949-1956) μέ φλογερή δράση ὑπέρ τῶν ἀγωνιζομένων Κυπρίων.

Καί φυσικά οί **άνώνυμοι Βορειοηπειρώτες μαχητές** καί οί έθελοντές από τόν υπόλοιπο Έλληνισμό πού είχαν νά αντιμετώπισουν καί τήν αύστηρή ούδετερότητα τής έλληνικής κυβερνήσεως.

Γ. ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

« ...Άπλοῦς Ἕλληνας , ἐκ τῶν σφαζομένων καὶ γὰρ Ἡπειρωτῶν ἐπικαλούμενος τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ..... ζητῶ τήν συνδρομήν τοῦ Πανελληνίου διά 200 χιλιάδας Ἑλλήνων τούς ὁποίους ἀσπλάχνως θυσιάζει ἡ διπλωματία. Ζητῶ βοήθεια ὅχι δι' ἡμᾶς καί τά σαρκία μας, ἀλλά διά τό ἔθνος, τό ὁποῖον μόνον μέ Ἀκροκεραυνία, μέ Τεπελένι, μέ Κορυτσᾶν εἶναι ἀσφαλές, εἶναι ἰσχυρόν, εἶναι μέγα. »

Ἀπόσπασμα ἀπό προκήρυξη τοῦ Σπυρομήλιου, Χειμάρρα 14/1/1914

"Ἡπειρώται,

Ἡ ἐν Ἀργυροκάστρῳ συνελθοῦσα Συντακτική Συνέλευσις τῶν ἀντιπροσώπων, οὓς ὁμοφῶως ἀνέδειξεν ἡ γνώμη τοῦ λαοῦ, ἀνεκήρυξε τήν ἰδρυσιν τῆς Αὐτονόμου Πολιτείας τῆς Βορείου Ἡπείρου, ἀποτελεσθησομένης ἐκ τῶν Ἐπαρχιῶν τὰς ὁποίας ἐξαναγκάζεται ὅπως ἐγκαταλίπη ὁ Ἑλληνικός Στρατός..."

Ἐν Ἀργυροκάστρῳ τῇ 15ῃ Φεβρουαρίου 1914, ἡ Προσωρινή Κυβέρνησις.

Διατάξεις τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς Κερκύρας, 17/5/1914. Ἡ Διεθνής Ἐπιτροπή Ἐλέγχου ἀποτελούμενη ἀπό ἐκπροσώπους τῆς Βρετανίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστρουγγαρίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ρωσίας, τῆς Ἰταλίας καί τῆς Ἀλβανίας ὑπέγραψε τό ἐπίσημο κείμενο, τό ὁποῖο συνυπέγραψαν οἱ Γ.Χ. Ζωγράφος καί Ἀλ. Καραπάνος μέ ἐπιφύλαξη ὅσον ἀφορᾷ τήν ἔγκριση τῶν ἐκλογέων τους. Ὅρισμένες ἐνδεικτικές διατάξεις εἶναι οἱ ἑξῆς:

"....Σχολεῖα. Ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ἐλευθέρα. Εἰς τά σχολεῖα τῶν Ὁρθοδόξων κοινοτήτων ἡ ἐκπαίδευσις γίνεται ἑλληνιστί. Ἡ θρησκευτική διδασκαλία θά γίνεται ἀποκλειστικῶς ἑλληνιστί.

Ἐλευθερία γλώσσης. Ἡ χρῆσις τῆς ἀλβανικῆς καί ἑλληνικῆς γλώσσης θέλει ἐξασφαλισθῇ εἰς τούς Νοτίους ἐνώπιον ὅλων τῶν Ἀρχῶν συμπεριλαμβανομένων τῶν δικαστηρίων...

....Ζητεῖται ὅπως ἡ Χειμάρρα εἶναι ἔδρα δικαστηρίου καί ὅπως οἱ εἰρηνοδίκαι πρέπει νά ἐκλέγωνται μεταξύ Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν Ἡπειρωτῶν..."

*Στούς ξέγνοιαστους ἀλλοίμονο. Τούς πρέπει νά ναι δοῦλοι
στόν ἄρπαγα τρομάρα.*

*Ἡ Ἑλλάδα ποῦ; Στήν Ἡπειρο. Δόξα στό Κακοσοῦλι,
Νίκη σ' ἐσέ Χειμάρρα.*

.....

Ἡ Ἀθήνα ξεφαντώνει....ποιός βογγᾷ σά νά πεθαίνει;

Χειμάρρα, όλόρθη. Οί λύκοι.

Κωστής Παλαμᾶς, 1914

Ε. Η ΣΗΜΑΣΙΑ

Ὁ ἀγώνας τῶν Βορειοηπειρωτῶν τοῦ 1914 μᾶς διδάσκει ὅτι ἓνας λαός μπορεῖ νά πάρει τήν τύχη στά χέρια του καί νά ἀναγκάσει ἀκόμη καί τούς ἐκάστοτε Μεγάλους νά ἀναγνωρίσουν τά δίκαιά του, ἀρκεῖ νά ἔχει πίστη στόν Θεό καί νά ἐπιδείξει ἀγωνιστικότητα. Ἐπίσης μᾶς ὑπενθυμίζει τόν ἡγετικό ρόλο τῆς Ἐκκλησίας στούς ἐθνικούς ἀγῶνες. Τέλος μᾶς θυμίζει ὅτι τά σημερινά δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀλβνίας εἶναι πολύ λιγότερα ἀπό αὐτά πού προέβλεπε τό Πρωτόκολλο τῆς Κερκύρας καί τοῦτο αὐξάνει τίς εὐθύνες ὅλων τῶν Ἑλλήνων, κυβερνώντων καί κυβερνωμένων.

Κ.Χ. 22/2/2004